

Dorota Berezińska

Zastosowanie elementów sztuki ludowej w edukacji dzieci – lekcje w Muzeum Częstochowskim

---

Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce : kwartalnik dla nauczycieli nr 1, 25-27

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dr Dorota Berezińska
Akademia im. J. Długosza w Częstochowie
Instytut Plastyki

ZASTOSOWANIE ELEMENTÓW SZTUKI LUDOWEJ W EDUKACJI DZIECI – LEKCJE W MUZEUM CZĘSTOCHOWSKIM

W latach 90. jedną z podstawowych form pracy Działu Edukacji i Wystaw Muzeum Częstochowskiego stały się lekcje muzealne. W okresie 1997 do 1999 skorzystało z nich ponad 6600 osób. Lekcje w Muzeum prowadzone były przez pracowników działu. Po nawiązaniu współpracy z AJD w zakresie edukacji muzealnej do ich prowadzenia zaangażowano studentów częstochowskiej akademii z kierunków: historia, wychowanie plastyczne, wychowanie muzyczne, filologia polska, nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne. Warunkiem koniecznym, umożliwiającym prowadzenie lekcji muzealnych było przygotowanie konspektów tematycznych, które musiały być zaakceptowane przez kierownika Działu Edukacji i Wystaw oraz dyrektora Muzeum. Doświadczenia wynikające ze współpracy ze studentami kierunków pedagogicznych wykazały konieczność zwrócenia uwagi środowisk akademickich na edukację muzealną, jako dającą możliwość interdyscyplinarnego nauczania¹.

Muzeum Częstochowskie od 2001 roku intensywniej niż dotychczas rozpoczęło współpracę ze szkołami, kładąc nacisk szczególnie na edukację regionalną, tzn. upowszechnianie wśród dzieci (również z klas I–III szkół podstawowych) i młodzieży wiedzy o historii i kulturze regionu. Zajęcia dydaktyczne odbywają się w oparciu o wystawy oraz pojedyncze eksponaty z muzealnych magazynów. Propozycje lekcji zamieszczone są w specjalnym *Folderze edukacyjnym*. Od grudnia 2002 roku wydawany jest również *Biuletyn*, informator traktujący o całościowej działalności Muzeum. Od końca lat 90. pracownicy poszczególnych działów Muzeum (historii, etnografii, sztuki, archeologii i przyrody) opracowali program – ofertę tematyczną lekcji i dostosowali ją do różnych poziomów nauczania (I, II, III, IV etap edukacyjny). Od 2001 roku do tego celu zorganizowano i udostępniono odpowiednio wyposażoną salę edukacyjną na parterze Ratusza (jeden z obiektów Muzeum).

Muzeum pełni istotną rolę wychowawczą i kształcącą, uczy szacunku dla przeszłości własnego kraju i regionu. Pośrednikiem pomiędzy uczniami a osobą prowadzącą zajęcia jest eksponat, budzący zawsze żywe zainteresowanie dzieci i młodzieży. Wystawy i zgromadzone na niej eksponaty pobudzają wyobraźnię uczniów,

¹ M. Świerczewska, *45 lat Działu Naukowo-Oświatowego 1962–2007*, [w:] *Rocznik Muzeum Częstochowskiego*, t. 8., Muzeum Częstochowskie 2007, s. 92.

a jednocześnie przekazują konkretną wiedzę. Uwaga prowadzących zwrócona na eksponaty stanowiące dziedzictwo kulturowe regionu uwrażliwia młodzież na ich ochronę, wyrabiając poczucie szacunku wobec przeszłości. Kontakt z wystawą i eksponatem oraz zajęcia praktyczne pozostają w pamięci na długo.

Poza stałą ofertą tematyczną lekcji muzealnych, z okazji Świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy, Dział Edukacji i Wystaw we współpracy z Działem Etnografii organizuje warsztaty plastyczne. W celu uatrakcyjnienia lekcji organizuje się spotkania z twórcami ludowymi zamieszkałymi w regionie Częstochowy, przybliżając młodzieży szkolnej tradycyjne wzornictwo oraz zwyczaje świąteczne. Ciekawą formą spotkań adresowaną do dzieci i młodzieży były organizowane w latach 2003, 2005, 2006 prezentacje połączone z warsztatami prowadzonymi przez A. i A. Beliców, właścicieli kolekcji pisanek z różnych regionów Polski i świata. Warsztaty obejmowały pokaz ozdabiania pisanek metodą batikową. Każdego roku uczestniczyło w nich około 300 osób. W ramach spotkań udostępniono do zwiedzania również wystawę pisanek². Założeniem Muzeum jest wykształcenie u młodzieży potrzeb korzystania z zasobów muzealnych, rozwijanie wiedzy oraz umiejętności wykorzystywania źródeł historycznych³. W przyszłości pozwoli to na rozwijanie zainteresowania historią oraz kulturą miasta i regionu.

Oprowadzanie po wystawie, omówienie eksponatów i zajęcia praktyczne (próba odtworzenia eksponatu bądź jego detalu na podstawie wzoru, bądź nowa forma – stylizacja – polegająca na przetworzeniu wzorca) to korzystna i ciekawa propozycja dla dzieci i młodzieży. W przypadku lekcji z zakresu etnografii oferta tematyczna od 1998 roku stale powiększa się o nowe tematy. Do 2004 roku realizowana była w oparciu o wystawę stałą pt.: *Kultura ludowa regionu częstochowskiego XIX/XX wieku*.

Wystawa mieściła się w Ratuszu, ale w związku z remontem obiektu została zdemontowana. W niedługim czasie zostanie oddany do użytku remontowany również Pawilon B w Parku im. S. Staszica (wybudowany na Wystawę Przemysłowo-Rolniczą w 1909 roku, wówczas Pawilon Przemysłu Ludowego). Wystawa powróci do tego obiektu na stałe, ale zapewne w zmienionej już formie. Była ekspozycja obejmowała 8 sal Ratusza, przebiegała w układzie amfiladowym, a składało się na nią aż 820 eksponatów, obrazujących podstawowe dziedziny życia częstochowskiej wsi⁴ z przelomu XIX/XX wieku. Ekspozycję stałą uzupełniały teksty informacyjne oraz fotografie. Kolejne sale obejmowały poszczególne działy: rolnictwo, gospodarstwo domowe, stolarstwo-bednarstwo-kołodziejstwo, tkactwo, zdobnictwo wnętrza i strój ludowy, rzeźbę, malarstwo oraz pamiątki. Oferta tematyczna skonstruowana została na bazie powyższego podziału¹⁴. Wystawa, poza funkcją poznawczą i kształcącą, dawała możliwość porównawczą pomiędzy

² Tamże, s. 93.

³ Vademecum zbiorów, *Rocznik Muzeum Częstochowskiego*, t. 7, Wydanie jubileuszowe 1905–2005, praca zbiorowa, Muzeum Częstochowskie 2005, s. 180.

⁴ Tamże, s. 183.

dawnym i obecnym życiem na wsi. W ofercie tematycznej z zakresu etnografii na stałe wpisano tematy związane z rokiem obrzędowym, szczególnie z obchodami Świąt Bożego Narodzenia oraz Wielkanocy. Do zajęć prowadzący wykorzystują eksponaty oraz wytwory sztuki ludowej z różnych regionów Polski, pozyskane lub zakupione do zbiorów różne formy plastyki obrzędowej i dekoracyjnej (palmy, pisanki, pająki, ozdoby choinkowe, szopki, herody, wycinanki, kwiaty z bibuły, wyroby plecionkarskie itp.). Do chwili obecnej zajęcia, mimo demontażu stałej wystawy, odbywają się czasowo w innych budynkach Muzeum. Nie straciły na atrakcyjności, ponieważ nadal polegają one na pracy z eksponatem, odpowiednio dobieranym i udostępnianym oraz na prezentacji multimedialnej. W ramach zajęć, w oparciu o zbiory i tradycyjne wzory, dzieci i młodzież wykonują samodzielnie prace plastyczne, wykorzystując różne materiały.

Do tematów wiodących należą:

- *Polska wycinanka ludowa*
- *Ginące zawody*
- *Wielkanoc (palmy, pisanki, koszyczek wielkanocny)*
- *Boże Narodzenie (podłaźniczka, pająki, ozdoby choinkowe)*
- *Gaik – Maik – Nowe Latko*
- *W domu i zagrodzie*
- *Strój ludowy*
- *Kwiaty i bukiety z bibuły*
- *Wrózby andrzejkowe*
- *Święty Mikołaj.*

W omawianym okresie 2001–2004 (w czasie funkcjonowania sali edukacyjnej i stałej wystawy) odbyły się 352 lekcje z zakresu etnografii. Uczestniczyły w nich 7 894 osoby.

Lekcje z zakresu etnografii składają się z dwóch części: teoretycznej i praktycznej. Czas trwania zajęć wynosi 60 minut z możliwością przekroczenia określonego wymiaru minut – zależy to od zainteresowania i czasu pracy dzieci i młodzieży. Muzealnicy starają się tak poprowadzić zajęcia, aby rozpoczęte prace plastyczne dzieci zostały doprowadzone do końcowego etapu. Stąd niejednokrotnie zdarza się wydłużony czas zajęć.

Część teoretyczna powiązana jest z prezentacją eksponatów, oprowadzaniem po wystawie i prezentacją multimedialną. Część praktyczna odbywa się w sali edukacyjnej. Dzieci mają do dyspozycji różne materiały plastyczne, środki dydaktyczne oraz autentyczne eksponaty, dające możliwość odtwarzania wzorów. Są to prace odtwórcze oraz stylizacje. Muzeum uczy podtrzymywania tradycji – stąd prace odtwórcze, co nie znaczy, że niekreatywne. Prace praktyczne (np.: wykonywanie pajaków, kwiatów z bibuły, pisanek, wycinanek, ceramiki, palm wielkanocnych) wymagają zaprezentowania przez prowadzącego wybranego okazu oraz pokazania wykonania kolejnych etapów danego wzorca sztuki ludowej.

Dorota Berezińska